

УДК 657

**МЕТОДИКА АНАЛІЗУ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВ
ТРУБОПРОВІДНОГО ТРАНСПОРТУ НА ПРИКЛАДІ АТ «УКРТРАНСГАЗ»**

М. О. Дерманська,

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, група ОіО-31,

В. А. Шпак,

здобувач, навчально-науковий інститут економіки та менеджменту

Науковий керівник – к.е.н., доцент О. В. Зінкевич

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

Метою статті є узагальнення методики аналізу необоротних активів підприємств трубопровідного транспорту на прикладі акціонерного товариства «Укртрансгаз». Деталізовано та наведено приклади розрахунків відповідних показників за даними відкритих джерел інформації.

Ключові слова: аналіз; методика аналізу; необоротні активи; рентабельність необоротних активів.

The purpose of the article is a general method of analysis of non-current assets of pipeline transport companies on the example of the joint-stock company «Ukrtransgas». Examples of calculations of relevant indicators based on open sources of information are detailed and given.

Keywords: analysis; methods of analysis; non-current assets; return on non-current assets.

Необоротні активи залишаються чи не найголовнішим фактором виробництва на підприємстві. Від їх якісних характеристик, вартості, технічного рівня, ефективності використання залежить кінцевий результат діяльності підприємства (якість виготовленої продукції, виконаних робіт чи наданих послуг, собівартість їх виробництва, прибуток, рентабельність, фінансова стійкість тощо). Аналіз необоротних активів підприємства є найважливішим елементом у системі управління і прийняття важливих господарських рішень.

Дослідження необоротних активів як економіко-правового елемента господарської діяльності, об'єкта бухгалтерського обліку та економічного аналізу проводили такі вітчизняні та зарубіжні вчені і науковці, як А. М. Азріліян, В. В. Бабиц, М. О. Барсукова, І. О. Бланк, М. І. Бондар, Н. Г. Виговська, І. В. Дем'янюк, В. М. Диба, В. І. Єфименко, А. Г. Загородній, Л. В. Зубарева, С. М. Кафка, М. В. Кужельний, Ю. А. Кузьмінський, Н. М. Малюга, М. Р. Метьюс, С. В. Мочерний, Н. Ф. Огійчук, О. А. Петрик, Н. М. Поташкова, М. С. Пушкар, О. Є. Румянцева, Г. В. Савицька, Є. І. Свідерський, Я. В. Соколов, В. В. Сопко, Н. М. Ткаченко, Е. С. Хендриксен та ін. Підвищення ефективності використання необоротних активів підприємств є одним із основних питань. Від вирішення цієї проблеми залежить фінансовий стан підприємства та конкурентоспроможність його продукції на ринку [4, С.159]. З огляду на це виникає необхідність у формуванні методичних засад аналізу необоротних активів підприємства.

Метою статті є узагальнення теоретико-методичних засад аналізу необоротних активів підприємств трубопровідного транспорту на прикладі акціонерного товариства «Укртрансгаз» (далі – АТ «Укртрансгаз»). Об'єктом дослідження є АТ «Укртрансгаз» –

незалежний оператор газосховищ України, який забезпечує діяльність українських підземних сховищ газу, а також здійснює роботи з модернізації та будівництва магістральних газопроводів та об'єктів на них. Інформацію для проведення аналізу необоротних активів АТ «Укртрансгаз» за 2019–2020 роки використано з відкритих джерел [1].

Відповідно до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [2] оборотні активи – це грошові кошти та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу. Відповідно, необоротні активи – це всі активи, що не є оборотними. Модель аналізу необоротних активів узагальнено на рисунку 1.

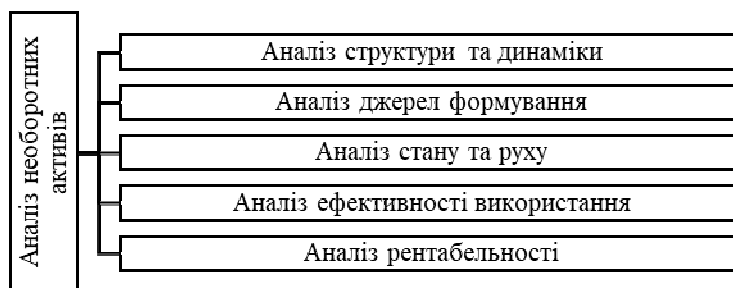

Рис. 1. Модель аналізу необоротних активів

Результати аналізу структури і динаміки необоротних активів АТ «Укртрансгаз» наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Аналіз структури і динаміки необоротних активів АТ «Укртрансгаз» за 2019–2020 роки,
тис. грн

Показники	2019 рік	2020 рік	Абсолютне відхилення (+;-)	Темпи росту (%)	Темпи приросту
Необоротні активи, всього	64 151 585	119 464 408	55 312 823	186,22	86,22
- у % до валюти балансу	33,74%	82,30%	48,56%		
Нематеріальні активи	122 559	56 191	-66 368	45,85	-54,15
- у % до необоротних активів	0,19%	0,05%	-0,14%	*	*
Незавершені капітальні інвестиції	1 695 782	849 502	-846 280	50,10	-99,62
- у % до необоротних активів	2,64%	0,71%	-1,93%	*	*
Основні засоби	61 625 230	54 471 414	-7 153 816	88,39	-11,61
- у % до необоротних активів	96,06%	45,60%	-50,47%	*	*
Інші довгострокові фінансові інвестиції	27	27	0	100,00	0,00
- у % до необоротних активів	0,00%	0,00%	0,00%	*	*
Довгострокова дебіторська заборгованість	31 341	63 463 595	63 432 254	202493,84	202393,84
- у % до необоротних активів	0,05%	53,12%	53,07%	*	*
Інші необоротні активи	799 271	623 679	-175 592	78,03	-21,97
- у % до необоротних активів	1,25%	0,52%	-0,72%	*	*

Дослідження динаміки та структури складових необоротних активів надає можливість визначити динаміку вартості відповідних складових та динаміку їх частки у загальній

вартості таких активів. Аналіз динаміки загальної вартості необоротних активів АТ «Укртрансгаз» показав, що впродовж звітного періоду вона зросла на 55 312 823 тис. грн або на 86,22%, що оцінюється позитивно. Однак детальний аналіз складових необоротних активів досліджуваного підприємства показав, що головною причиною такого зростання стало збільшення довгострокової дебіторської заборгованості, тобто таке зростання не спричинило ні оновлення складу засобів виробництва, ні розширення обсягів виробництва.

Джерела формування майна підприємства відображають у пасиві балансу. Ці дані дають змогу визначити склад і структуру власного та позикового капіталу, динаміку їх розмірів впродовж звітного року.

Капітал підприємства формується як за рахунок власних (внутрішніх), так і за рахунок позикових (зовнішніх) джерел. Основним стабільним джерелом утворення активів підприємства є власний капітал. Однак фінансування підприємства лише за рахунок власних джерел не завжди вигідне для нього. Якщо плата за кредитні ресурси менша від рівня віддачі на вкладений у виробництво капітал, то залучення позикових коштів підприємством сприяє підвищенню економічної ефективності, рентабельності його активів.

В табл. 2 проведено аналіз джерел формування необоротних активів (капіталу) АТ «Укртрансгаз».

Таблиця 2

Аналіз капіталу АТ «Укртрансгаз» за 2019–2020 роки, тис. грн

Показники	2019 рік	2020 рік	Абсолютне відхилення (+;-)	Темпи росту (%)	
Власний капітал	139 145 874	123 114 167	-16031707,00	88,5	
Необоротні активи	64 151 585	119 464 408	55312823,00	186,2	
Довгострокові зобов'язання і забезпечення	10 416 481	9 084 809	-1331672,00	87,2	
Поточні зобов'язання і забезпечення	24 032 335	12 966 675	-11065660,00	54,0	
Власний оборотний капітал	74 994 289	3 649 759	-71344530,00	4,9	КВО > 0
Перманентний капітал	85 410 770	12 734 568	-72676202,00	14,9	КЗД > 0
Загальна величина капіталу для формування запасів і затрат	109 443 105	25 701 243	-83741862,00	23,5	ККЗ > 0

На рис. 2 проілюстровано динаміку капіталу АТ «Укртрансгаз» у 2019–2020 роках.

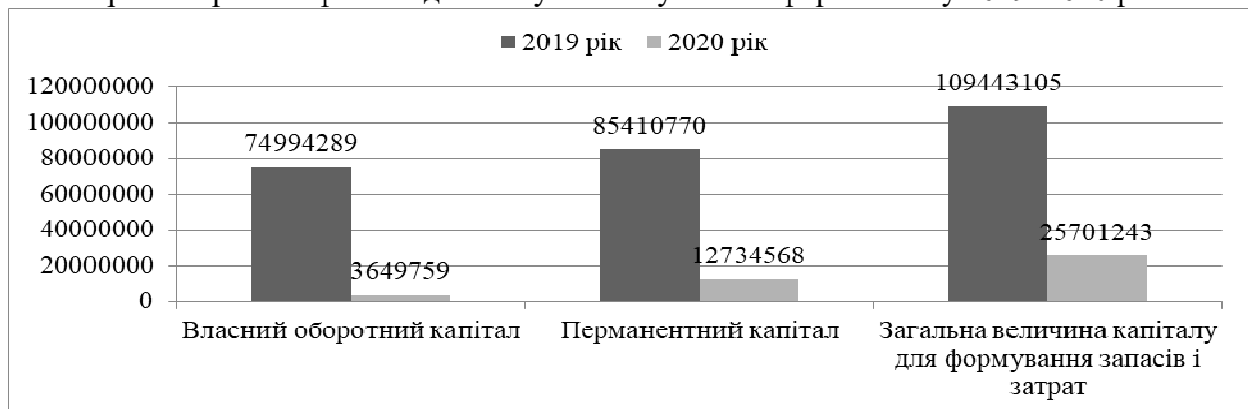

Рис. 2. Динаміка капіталу АТ «Укртрансгаз» у 2019–2020 роках, тис. грн

Абсолютні показники фінансової стійкості характеризують доступність і можливість витрат за рахунок відповідних джерел формування:

1. Наявність власних коштів (КВО) – визначається як різниця між власним капіталом та необоротними активами підприємства:

$$КВО = ВК - НА (КВО > 0).$$

2. Перманентний капітал – характеризує наявність власних та довгострокових позикових коштів (КЗД) – визначається збільшенням попереднього показника на суму довгострокових зобов'язань (ЗД):

- $КЗД = КВО + ЗД (КЗД > 0).$

3. Загальна величина капіталу для формування запасів і затрат (ККЗ) – визначається збільшенням попереднього показника на суму короткострокових кредитів банків (КК):

- $ККЗ = КЗД + КК (ККЗ > 0).$

Проведений аналіз капіталу АТ «Укртрансгаз» показав, що усі три показники фінансової стійкості вище нуля (>0), а це означає, що у підприємства абсолютна фінансова стійкість. Абсолютна фінансова стійкість стану характеризується прибутковістю господарювання та відсутністю порушень фінансової дисципліни. За умови наявності такого фінансового стану довіра до підприємства є максимальною, ймовірність повернення коштів кредиторам є високою.

Аналіз стану та руху необоротних активів (зокрема, основних засобів) передбачає розрахунок показників, характеристика та результати розрахунку яких за даними АТ «Укртрансгаз» у 2019–2020 роках наведена в таблиці 3.

Таблиця 3

Основні показники стану та руху необоротних активів (основних засобів) АТ «Укртрансгаз» та їх аналіз за 2019–2020 роки

Показник	Формула розрахунку	Характеристика	2019 рік	2020 рік
1. Коефіцієнт зносу	$З_о/Ф_к$	Показує ступінь зносу необоротних активів	0,04	0,07
2. Коефіцієнт придатності	$1-К_з$	Відображає частину необоротних активів, придатну до експлуатації	0,96	0,93
3. Коефіцієнт оновлення	$Ф_в/Ф_к$	Показує частку введених необоротних активів у загальній їх вартості	0,01	0,02
4. Коефіцієнт вибуття	$Ф_у/Ф_к$	Характеризує інтенсивність вибуття необоротних активів	0,00001	0,01

де $Ф_к$ – балансова вартість основних виробничих засобів;

$З_о$ – сума зносу основних виробничих засобів;

$Ф_в$ – вартість уведених основних виробничих засобів;

$Ф_в$ – вартість виведених основних виробничих засобів;

$К_з$ – коефіцієнт зносу основних виробничих засобів.

Проведений аналіз показав, що коефіцієнт зносу зріс з 0,04 грн/грн до 0,07 грн/грн, а коефіцієнт придатності, в свою чергу, зменшився з 0,96 грн/грн до 0,93 грн/грн, що має дещо негативний вплив на необоротні активи АТ «Укртрансгаз». Позитивно оцінюється зростання коефіцієнта оновлення. Динаміка коефіцієнта вибуття оцінюється негативно. Також, аналізуючи рух основних засобів, необхідно звернути увагу на співвідношення коефіцієнтів оновлення та вибуття. У АТ «Укртрансгаз» коефіцієнт оновлення (0,02 грн/грн), хоч і не значно, перевищує коефіцієнт вибуття (0,01 грн/грн), а це означає, що на підприємстві відбувається накопичення основних засобів.

Аналізуючи ефективність використання необоротних активів, варто уточнити, що ця група активів входить в початковий базис, на якому ґрунтується подальше функціонування підприємства, визначальні перспективи його розвитку. В процесі дослідження ефективності використання необоротних активів значної уваги потребують основні засоби, адже завдяки їм забезпечується нормальна потужність виробничої діяльності підприємства.

Головним показником ефективності використання необоротних активів, зокрема основних засобів, є фондвіддача.

Фондвіддача – показник ділової активності підприємства, який демонструє ефективність використання основних засобів підприємства. Значення показника говорить про те, скільки продукції вироблено та скільки надано послуг на кожну гривню фінансових ресурсів, вкладену в основні засоби (формула 1):

$$\text{Фондвіддача} = \frac{\text{Чистий дохід}}{\text{Середня вартість основних засобів}}, \quad (1)$$

В табл. 4 наведено аналіз показника фондвіддачі АТ «Укртрансгаз» у 2019–2020 роках.

Таблиця 4

Аналіз фондвіддачі АТ «Укртрансгаз» за 2019–2020 роки

Показники	2019 рік	2020 рік	Абсолютне відхилення (+;-)	Темпи росту (%)
Чистий дохід, тис. грн	3 274 654	6 028 781	2 754 127	184,10
Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн	151 711 461	58 048 322	-93663139	38,26
Фондвіддача, грн/грн	0,022	0,104	0,082	472,73

Динаміка показника фондвіддачі ТК «Укртрансгаз» у 2020 році порівняно з 2019 роком оцінюється позитивно.

Рентабельність необоротних активів свідчить про те, скільки чистого прибутку приходить на 1 грн необоротних активів (формула 2).

$$\text{Рентабельність необоротних активів} = \frac{\text{Чистий прибуток/збиток}}{\text{Середньорічна вартість необоротних активів}}. \quad (2)$$

Аналіз показника рентабельності необоротних активів АТ «Укртрансгаз» за 2019–2020 роки представлено в табл. 5.

Таблиця 5

Аналіз рентабельності необоротних активів АТ «Укртрансгаз» за 2019–2020 роки

Показники	2019 рік	2020 рік	Абсолютне відхилення (+;-)	Темпи росту (%)
Чистий прибуток (збиток), тис. грн	-23 585 779	-2 615 652	20 970 127	1109,00%
Середньорічна вартість необоротних активів, тис. грн	156137392	91807996,5	-64329395,5	58,80
Необоротні активи на початок року, тис. грн	248123199	64151585	-183971614	25,85
Необоротні активи на кінець року, тис. грн	64151585	119464408	55312823	186,22
Рентабельність необоротних активів, грн/грн	-0,15	-0,03	0,12	18,86

При проведенні аналізу динаміки рентабельності необоротних активів АТ «Укртрансгаз» було виявлено, що на кожну 1 грн необоротних активів підприємство отримало у 2019 році 0,15 грн, а у 2020 році 0,03 грн збитку.

Проведені дослідження надали можливість узагальнити базові підходи до аналізу необоротних активів підприємств, зокрема підприємств трубопровідного транспорту. Розглянуто та підтверджено цифровими даними методику проведення аналізу складу і структури необоротних активів, аналізу джерел їх формування, аналізу стану та руху необоротних активів, ефективності їх використання та рентабельності. Наведений фактичний матеріал дозволив оцінити в ретроспективі показники використання необоротних активів АТ «Укртрансгаз» у 2019–2020 роках. Однак, представлена інформація не є вичерпною. Для проведення поглибленого аналізу доцільно використовувати методи (способи) факторного аналізу. Доцільним вважаємо проведення прогнозного аналізу для розрахунку ймовірних значень відповідних абсолютних та розрахункових показників і подальшого дослідження їх досягнення.

1. Офіційний сайт АТ «Укртрансгаз». URL: <https://utg.ua/utg/about-company/reports.html> (дата звернення: 20.02.2022).
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: наказ Міністерства фінансів України № 73 від 07 лютого 2013 року. Дата оновлення: 09.07.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення: 22.02.2022).
3. Швець Н. В., Бродський О. Л. Проблемні питання аналізу основних засобів підприємства. *Бізнес-інформ*. 2012. № 8. С. 159–162. URL: http://www.business-inform.net/pdf/2012/8_0/159_162.pdf (дата звернення: 22.02.2022).